

УДК 37.014.5:005.591.6

Світлана Кириленко

МОДЕЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК СТРАТЕГІЯ ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються теоретичні аспекти поняття «моделювання», «педагогічна модель», «модель загальноосвітнього навчального закладу», зроблено спробу створення його структури. Визначено мету, об'єкт, предмет педагогічного моделювання. Розглянуто сутність, принципи моделювання, ряд положень логіки процесу педагогічного проектування, види освітньої практики. Пропонується алгоритм педагогічної системи моделювання, її характеристика, визначення умов успішного функціонування навчального закладу. Наведено приклади загальноосвітніх навчальних закладів, де цей процес набув активних форм реалізації.

Ключові слова: *модель, освітня парадигма, педагогічне моделювання, алгоритм, постулати моделювання, проектування, критерії, педагогічний експеримент.*

Реформування освітньої галузі вимагає переосмислення базових умов організації шкільного життя: переосмислення цілей, завдань, засобів, способів оцінювання та комунікації, застосування засобів педагогічного прогнозування, моделювання і проектування освітніх систем, моніторингу якості освіти тощо. Розроблення і реалізація моделей інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів стають потужними механізмами визначення і досягнення нової якості середньої освіти. За їх допомогою педагогічні колективи можуть досягти якісно нового рівня освітньої діяльності, адже інноваційний розвиток системи середньої освіти значною мірою залежить від організації моделі кожного навчального закладу.

Моделювання дозволяє виявити закономірності навчальної діяльності, усвідомлення яких є необхідним для організації педагогічного процесу. Конструювання моделі навчального закладу (педагогічного об'єкта) є одним із засобів наукового дослідження. Моделювання, будучи одним з методів наукового дослідження, широко застосовується в педагогіці й має інтегративний характер. Він дозволяє об'єднати емпіричне і теоретичне в педагогічному дослідженні, тобто поєднувати в ході вивчення педагогічного об'єкта експеримент з побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, визначенню поняття «модель» та використання його в педагогіці присвячено роботи багатьох науковців, таких як В. Горб, В. Давидов, Л. Даниленко, А. Дахін, Б. Динін, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Мельничук, Г. Суходольський та ін.

Дослідженню можливостей моделювання як методу аналізу й синтезу педагогічних систем, професійної діяльності присвячено праці С. Архангельського, Ю. Бабанського, Н. Кузьміної, Н. Тализіної. У них обґрунтовано різні підходи до моделювання та доведено важливість використання цього методу у вивченні освітніх процесів. Н. Ничкало зазначає, що, моделюючи систему, слід керуватися тим, що вона (система) складається на основі єдності мети, завдань, різноманітних видів діяльності, організаційних форм, критеріїв функціонування системи, як в цілому, так і окремих її підсистем [5]. Підсистема, як правило, постає компонентом системи вищого рівня, тому для окреслення мети й особливостей її функціонування необхідно враховувати завдання, порушені перед системою більш високого порядку.

На думку В. Маслова, моделювання у педагогіці існувало майже завжди у вигляді еталонів особистості, змісту її виховання і навчання, але активно розпочало розвиватися та науково обґрунтовуватися лише у першій половині ХХ ст. У наш час воно потребує подальших теоретичних розробок у різних

галузях освіти [6, с. 28]. У працях вченого найповніше розкрито сутність та концептуальні параметри функцій моделей, які мають принципове значення для розроблення моделі нової школи. Орієнтація освіти на моделювання інноваційного розвитку школи, на концепцію сталого розвитку потребує кардинальних змін у свідомості та діяльності педагогів, нового ціннісно-сміслового бачення школи. Все це, на думку В. Маслова, є визначальним кроком у прогнозуванні та потребує пошуку шляхів розв'язання проблемних ситуацій, виявлення суперечностей, тенденцій і перспектив розвитку об'єкта [Там само, с. 34].

У роботі О. Дахіна вказується, що під «педагогічною моделлю» розуміють логічно послідовну систему відповідних елементів, які включають цілі, зміст освіти, проектування педагогічної технології та технології управління навчальним процесом. Завданням цієї моделі є допомога у побудові навчальних планів і програм, різних способів організації навчання, визначення критеріїв ефективності технології, видів і способів контролю, оцінювання тощо.

Одним з перших дав визначення поняттю «модель» філософ Г. Клаус. Вчений зазначає, що модель – це відображення фактів, речей і відносин певної галузі знань у вигляді більш простої, більш наочної матеріальної структури цієї області або іншої області.

Модель (франц. *modele*, від лат. *modulus* – зразок, міра, норма) – це аналог, схема для пояснення якогось предмета, явища або процесу в природі або суспільстві, продукту людської культури, концептуально-теоретичного утворення – оригіналу [7, с. 649].

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає модель як зразок якого-небудь, нового виробу, взірцевий примірник чогось [1, с. 381]. В Енциклопедії освіти модель розглядається як уявна або матеріально-реалізована система, що відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта. За властивостями

моделі ми можемо дізнатися про всі властивості об'єкта, чи лише про ті, які є аналогічними і в моделі, і в об'єкті. Одна з основних вимог, що висуваються до моделі – вимога адекватності, тобто її відповідність реальній дійсності, а саме за основними, суттєвими властивостями, параметрами [3, с. 516].

Мета статті. Практична цінність створення моделі в будь-якому педагогічному дослідженні визначається її адекватністю, вивченням сторін об'єкта, а також, правильності врахування на етапах побудови моделі основних принципів моделювання – наочності, визначеності, об'єктивності, які визначають як можливості і тип моделі, так і її функції в педагогічному дослідженні.

Розробка моделі передбачає аналіз діяльності, що включає такі етапи:

- визначення діапазону діяльності;
- виявлення узагальнення функцій;
- аналіз структури (мета, предмет, засоби, способи дій);
- аналіз прогнозу розвитку (перспективи, появи нових технологій, удосконалення об'єктів засобів праці тощо).

Для наукового дослідження педагогічного процесу формування моделі школи необхідно побудувати відповідну педагогічну систему, проаналізувати її характеристики, структуру, зв'язки між компонентами системи, визначити умови для її успішного функціонування, засоби управління навчальною діяльністю учнів тощо.

Таким чином, проаналізувавши наукові джерела, можна дійти висновку, що модель – це об'єкт, аналог реально існуючих складних явищ і процесів. Головне її призначення – пізнання педагогічної дійсності. Процес побудови моделі в наукових джерелах має назву «моделювання». Це спосіб дослідження будь-яких явищ, процесів або об'єктів шляхом побудови та аналізу їх моделей [1, с. 381]. У широкому розумінні моделювання є однією з основних категорій теорії пізнання і чи не єдиним науково обґрунтованим методом наукових досліджень систем і процесів у багатьох сферах людської

діяльності. Моделювання є вихідним методом наукового пізнання та його центральним методологічним засобом, суть якого полягає в заміщенні об'єкта спеціальною моделлю, що відтворює головні особливості оригіналу, та проведенні за її допомогою необхідних досліджень. Це творчий, цілеспрямований процес конструктивно-проектної, аналітико-синтетичної діяльності з метою відображення об'єкта (системи) у цілому або окремих складових, які визначають функціональну спрямованість даного феномена, забезпечують стабільність його існування та розвитку. Педагогічне моделювання, за твердженням С. Гончаренка, це дослідження педагогічних об'єктів (явищ), понятійних, процесуальних, структурно-змістових і концептуальних характеристик й окремих «сторін» навчально-виховного процесу в межах визначеного соціокультурного простору на загальноосвітньому, професійно-орієнтованому або іншому рівнях [2].

Соціокультурна природа педагогічної діяльності, а також сутність моделювання (моделювання як процес дослідження, побудови чи вивчення чогось) зумовлює:

- *мету* (для чого здійснюється моделювання?);
- *об'єкт* (де, в яких межах здійснюється моделювання?);
- *предмет* (що моделюється?).

Об'єктом педагогічного моделювання за будь-яких умов є навчально-виховний процес, що реалізується чи планується до реалізації у певному соціокультурному просторі чи якійсь його локалізації. Такий простір, не маючи ні концептуальної, ні функціональної однорідності, надає можливість співіснування в ньому різних освітніх систем і рівнів, зорієнтованих на окремі соціальні групи суспільства. *Предметом* педагогічного моделювання, як правило, є окремі компоненти навчально-виховного процесу або окремі його характеристики. Серед характеристик, що можуть слугувати предметом моделювання, найбільш важливими й інформативними вважаються *понятійні, процесуальні, структурно-змістові та концептуальні*.

Таке володіння методикою моделювання пов'язана з загальним методом наукового пізнання, психолого-педагогічними міркуваннями. Необхідним етапом наукового моделювання є побудова концептуальної моделі, яка представляє об'єкт в системі факторів, виражених відповідними показниками. Зміна концептуальної моделі супроводжує зміни будь-якої іншої моделі. До неї вводяться нові індикатори, показники, що якісно і кількісно розкривають зміст. Вона фактично впливає на структуру всіх наступних специфічних моделей, допомагає їх інтерпретувати, порівнювати та ідентифікувати. Концептуальна модель відображає теоретичне розуміння цілісності об'єкта, вона підтримує системні уявлення про нього на всіх етапах дослідження, служить структурною підставою всіх наступних моделей, будується на основі теоретичних положень і емпіричних даних. У зв'язку з новими даними з кожним наступним етапом необхідно уточнювати зміст і сенс змінних величин моделі.

Засобом інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів в Україні є моделювання школи майбутнього. Важливим кроком на шляху розбудови інноваційного простору в освіті була відповідна Державна цільова соціальна програма. Сучасна школа має бути навчальним закладом, новим за формою, змістом, освітнім середовищем, який зможе забезпечити повноцінну якісну освіту. Визначено такі складові «Школи майбутнього» :

- перехід від знаннєво-інформаційної парадигми освіти до компетентнісної, яка навчить учнів жити разом, здобувати знання, працювати, жити в навколишньому середовищі;
- створення умов рівного доступу до якісної освіти незалежно від соціального стану, території проживання тощо;
- впровадження стандартів якості професійної діяльності педагогічних працівників;
- відкритість освіти для педагогічної та батьківської громадськості;

- забезпечення умов для формування освітнього середовища для дітей, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку;
- організація інтегрованого та інклюзивного навчання учнів;
- модернізація принципів та практики управління освітою, що передбачає спрямованість управлінських дій на інноваційний розвиток освіти;
- поєднання контролю та оцінювання в управлінні якістю освіти;
- створення інформаційної системи управління якістю освіти;
- консолідація зусиль державних організацій та громадськості;
- повноцінне ресурсне забезпечення, що формує політику регіональної підтримки щодо фінансування освіти;
- раціоналізація фонду заробітної плати;
- інноваційна культура педагогічних кадрів;
- модернізація матеріально-технічної бази освіти;
- нова культура оцінювання якості освіти, що передбачає впровадження рейтингової й цілісної системи моніторингу та оцінювання якості освіти [5].

Проведення дослідно-експериментальної роботи на базі ряду загальноосвітніх навчальних закладів дає підстави для зміни статусу і структури навчального закладу, втілення в життя ідей вчених-педагогів, творчих учителів-практиків щодо індивідуалізації, впровадження інноваційних педагогічних технологій. Так, педагогічний колектив Запорізького колегіуму «Мала гуманітарна академія» розробив і впровадив власну модель школи відкритої освіти, вибудував під одним дахом модель академічної старшої школи і модель профільної старшої школи.

Досвід моделювання розвитку гімназії № 1 «Надія» м. Бердянська Запорізької області, як інноваційного навчального закладу є цінним тому, що цей процес супроводжується комплексним моніторингом усіх складових освітнього процесу, обґрунтовується достовірність отриманих результатів. Модель інноваційного навчального закладу, яка в режимі експерименту

апробується педагогічним колективом ліцею № 239 м. Києва, є підтвердженням можливості наповнювати зміст навчально-виховного процесу новими навчальними курсами, використовуючи максимально виховний простір навчального закладу.

Підхід до моделювання освітньої системи школи майбутнього має ґрунтуватися на теоретичних і методологічних засадах сучасної педагогічної науки. Це глибоко усвідомлює педагогічний колектив Броварського навчально-виховного об'єднання, який до розв'язання означеної проблеми підходить з наукових позицій, спираючись на пріоритетні напрями інноваційного розвитку школи, які визначені в Концепції розвитку Броварського навчально-виховного об'єднання Броварської міської ради Київської області. Концептуальне моделювання Броварського навчально-виховного об'єднання зумовлено забезпечити якісне оновлення методології, змісту і технологій розвитку готовності учнівської молоді до сприйняття ринково-економічних реалій працевлаштування та оволодіння особливим видом діяльності, що спрямована на досягнення життєвого успіху.

Провідними ідеями моделі Броварського навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху є гуманізація освіти, врахування традицій української педагогіки, соціалізація, нероздільність навчання і виховання, формування цілісної і розвиненої особистості, виховання життєтворчості. Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають від науковців і практиків пошуку нових шляхів якісного вдосконалення виховання та розвитку підростаючої особистості. Сьогодні українська школа поступово, але неухильно рухається в напрямку інноваційного забезпечення взаємодії шкільних знань та умінь з навичками конструктивного спілкування. Саме тому функціонування моделі навчально-виховного об'єднання як Школи життєвого успіху полягає в організації та забезпеченні процесу формування і впливу сприятливого освітнього середовища.

Висновки. Моделювання є важливим методом педагогічного пізнання, що дозволяє виявити закономірності навчальної діяльності, усвідомлення яких є необхідним для організації педагогічного процесу на наукових засадах. Підхід до моделювання освітньої системи школи майбутнього має ґрунтуватися на теоретичних і методологічних засадах сучасної педагогічної науки, забезпечення прискореного інноваційного розвитку освіти, а також створення умов для самоствердження та реалізації свого особистісного «Я» впродовж життя.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. – Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. друге, доповнене й виправлене / С. У. Гончаренко – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1036 с.
4. Лодатко Є. О. Педагогічні моделі, педагогічне моделювання і педагогічні вимірювання: that is that? / Є. О. Лодатко // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. У 2-х тт. – Вип 3. – 2011. – Т. 1. – С. 339-344.
5. Ничкало Н. Г. Українська школа педагогічної майстерності – скарбниця сьогодення і мабутнього / Н. Г. Ничкало // Рідна школа. – 2013. – № 3. – С. 3-11.
6. Островерхова Н.І. Моделювання в управлінській діяльності директора / Н. І Островерхова / Директор школи. Україна. – 1999. – № 8-9. – С. 28–34.
7. Словник іншомовних слів: 23000слів та термінологічних словосполучень / уклад Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.

Светлана Кириленко. МОДЕЛЬ УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ КАК СТРАТЕГИЯ ЕГО ИННОВАЦИОННОГО РОЗВИТИЯ

В статье рассматриваются теоретические аспекты понятия «моделирование», «педагогическая модель», «модель общеобразовательного учебного заведения», сделана попытка создания его структуры. Определены цель, объект, предмет педагогического моделирования. Рассмотрена сущность, принципы и этапы моделирования, ряд положений логики процесса педагогического проектирования, виды образовательной практики. Предлагается алгоритм педагогической системы моделирования, его характеристика, определение условий успешного функционирования учебного заведения. Приведены примеры общеобразовательных учебных заведений, где этот процесс приобрел активную форму реализации.

Ключевые слова: *модель, парадигма, педагогическое моделирование, алгоритм, постулаты моделирования, проектирование, критерии, педагогический эксперимент.*

Svitlana Kyrylenko. MODEL EDUCATIONAL INSTITUTION OF STRATEGY AS INNOVATIVELY EGO DEVELOPMENT

In the article the theoretical aspects of the concept of «simulation», «educational model», «model of an educational institution were shown». Also it was attempt to create its structure. Purpose, object, subject of modeling teaching was designated. The essence, principles of modeling, a number of provisions logic of pedagogical design, types of educational practice was shown. The algorithm simulation educational system, its characteristics, determining the conditions for successful functioning of the institution was suggested. Also there were given some examples of secondary schools, where the process has active forms of implementation.

Key words: *model, pedagogical modeling, educational paradigm, modeling teaching, algorithm, postulates modeling, design criteria, pedagogical experiment.*